

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің докторанты Ибатова Гаухар Біржанованың 6D 010500 - Дефектология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

Ресми рецензенттің жазбаша пікірі

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі);</p> <p>2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы)</p>	<p>Ибатова Гаухар Біржанованың "Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту" тақырыбындағы зерттеуінің өзектілігі Қазақстан Республикасының мемлекеті қазақ тілді балалардағы мектепке дейінгі білім беру ұйымы жағдайында олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуге ерекше назар аударатындығымен расталады. Ғылыми жұмыстың өзектілігі білім туралы заңда, мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы заңда белгіленген процестер шеңберінде расталады. Диссертация Қазақстан Республикасының Жоғары Үкімет жанындағы ғылыми техникалық комиссия бекіткен «Білім және ғылым саласындағы зерттеулер»</p>

		3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми- техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	ҒЫЛЫМИ дамуының басым бағытына сәйкес келеді. Диссертациялық жұмыс 6D010500 "Дефектология" мамандығы бойынша ұсынылған.
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Зерттеу тақырыбы теориялық тұрғыда маңызды және іс жүзінде сұранысқа ие.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған	Жұмыс диссертациясының өзі оқу-әдістемелік құралдарды әзірлеуге қосқан жеке үлесін көрсетеді: практикалық логопедтер мен тәрбиешілерге арналған оқу-әдістемелік құралдар мен ұсынымдар, логопедиялық жаттықтырғыш , мектеп жасына дейінгі балалардың сөздігі бөлімдерін қамтиды.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) <u>негізделген</u> ; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.	Зерттеудің өзектілігі негізделген
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) <u>жартылай</u>	Диссертацияның мазмұны диссертация тақырыбын көрсетеді

		<p><u>айқындайды;</u> 3) айқындамайды</p>	
		<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) <u>сәйкес келеді;</u> 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді</p>	<p>Мақсаты мен міндеттері зерттеушінің диссертация тақырыбына толық сәйкес келеді</p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан: 1) <u>толық байланысқан;</u> 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ</p>	<p>Барлық бөлімдер мен ережелер өзара байланысты</p>
		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) <u>талдау жартылай жүргізілген;</u> 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген</p>	<p>Диссертациялық зерттеудегі талдау ішінара ұсынылады дәлелді шешімдер. Автор өз пікірін білдірмейді, бірақ авторлардың дәйексөздерін қолданады.</p>
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады);</u> 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып</p>	<p>Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар толығымен ашылған.</p>

		<p>табылады)</p> <p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма?</p> <p>1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады);</u> 3) жаңа емес (25% кем жаңа болыптабылады)</p>	<p>Жұмыста келтірілген тұжырымдар теориялық және эксперименттік зерттеулерге негізделген;</p> <ul style="list-style-type: none"> - сөзжасам процестерінің жеткіліксіз қалыптасуын, балалардың когнитивті жетілмегендігінің жағдайымен тығыз байланысын қарастыру қажеттілігі туралы. - жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын дамытудың әзірленген әдістемесі туралы (мультимедиялық тренажер). - эксперименттік оқыту нәтижесінде сөйлеудің жалпы дамымаған балалары сөздің дыбыстық және морфемалық құрамын бағдарлау, жаңа сөздердің атауларын жасау және семантикалық интерпретация дағдыларын жеткілікті мөлшерде игерді. - әзірленген әдістемеге сәйкес сөзжасам дағдыларын дамыту сөйлеудің жалпы дамымауы кезінде жалпы педагогикалық процестің негізгі принциптері мен бағыттарына сәйкес мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында түзету - тәрбие жұмысының бірыңғай жүйесіне енді. - мектеп жасына дейінгі сөйлеудің жалпы дамымауы бар балалардың сөзжасамдық дағдыларын дамыту моделі әзірленді.
		<p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?</p> <p>1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-</u></p>	<p>Технологиялық және басқару шешімі болып табылады</p> <p>Зерттеу негізінде ұсыныстар жасалды:</p> <ul style="list-style-type: none"> - танымдық зерттеу жұмысында алынған екі бөлімнен тұратын әдіс. - республикалық деңгейде логопед

		<p><u>75% жаңа болып табылады);</u> 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>мамандарының біліктілігін арттырудың қысқа мерзімді курстары; жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту әдістемесі (мультимедиялық тренажер) әзірленіп, енгізілді. - жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балаларда сөзжасам дағдыларын дамыту моделін жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсыныстар</p>
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	<p>Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)</p>	<p>Диссертацияның қорытындылары дәлелді</p>
7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	<p>Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Қағидат дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ 7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ 7.4 Қолдану деңгейі:</p>	<p>СТЖД қазақ тілді балалардың сөзжасам дағдылары өзіндік ерекшеліктерімен сипатталады: сөзжасам дағдыларының даму деңгейі төмен, сөзжасам процесінде әртүрлі қателіктер кездеседі, жұрнақтардың мағыналарын дәлелдеді. Мектеп жасына дейінгі СТЖД қазақ тілді балалардың сөзжасам дағдылары мен біліктері бұзылыстары бастапқы операциялардың (мағынаны білдіретін сөздің морфемдік элементін бөлу операциялары, жеке морфемаларды талдауды іске асыратын және құрылымдық-мағыналық кешенді операциялар)</p>

		<p>1) тар; 2) <u>орташа</u>; 3) кең 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ</p>	<p>қалыптаспағандығымен негізделеді. 3 ереже бойынша СТЖД мектеп жасына дейінгі қазақ тілді балаларда сөзжасам дағдыларын дамыту қажеттілігі мен оларды дамыту және бұзылыстарды түзету бойынша түзету-логопедиялық жұмыстың ғылыми негізделген жүйесінің болмауы арасындағы қарама қайшылықты шешу қажеттілігінен тұратын ғылыми дәлелдеді. 4-ереже мультимедиялық тапсырмалар іске асырылып пайдаланылды. Зерттеудегі негізгі ойлар мен диссертациялық жұмыстың негізгі мазмұны, жұмыстағы негізгі тұжырымдар 21-еңбекте жарияланды. Scopus мәліметтер базасына енгізілген жарияланымда – 1 мақала, ҚР ҒЖБМ БСС ҚҚ бекіткен ғылыми басылымдарда – 4 мақала, монография – 1, практикалық логопедтер мен тәрбиешілерге арналған оқу-әдістемелік құралдар мен ұсынымдар – 5, логопедиялық жаттықтырғыш – 3, мектеп жасына дейінгі балалардың сөздігі – 1, жақын шет ел мен Қазақстанда өткен Халықаралық ғылыми-практикалық конференциялары материалдарында басылымдарында шыққан – 3, ҚР журналдарында – 3 мақала жарияланды.</p>
8.	Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың	<p>8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған 1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Автор сөзжасам дағдыларын дамытудың психологиялық-педагогикалық және әдістемелік мәселелерін зерттеуге арналған қазақстандық ғалымдардың еңбектерін жеткіліксіз талдайды.</p>

дәйектілігі	<p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия; 2) <u>жоқ</u></p>	<p>Диссертациялық жұмыстың нәтижелері ғылыми зерттеудің заманауи әдістерін қолданбай алынды: статистикалық әдістер ретінде заманауи технологиялар жеткіліксіз пайдаланылды. Логопедтермен сауалнама жүргізу кезінде себептер анықталған жоқ, яғни фактілердің қарапайым мәлімдемесі (ЖОО-да оқытылмайды, Оқу құралдары аз, әдістеме қазақ филологиясында әзірленбеген бе, ғылыми-әдістемелік құралдар, практикалық дәптерлер жоқ па). Корреляциялық талдау кезінде ұсынылмайды:</p> <p>1.балалардың жасы арасында; 2. қос тілділік жағдайында (екі тілділік); 3.арнайы балабақша немесе арнайы топ жалпы білім беруде немесе жалпы топта тәрбиеленуде; 4 ҚКП, МС қатысатын балалар арасында.</p>
	<p>8.2 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Теориялық тұжырымдар эксперименттік зерттеулермен расталады</p>

		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған	Отандық ғалымдардың зерттеулері жеткілікті түрде қарастырылмаған және талданбаған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз	Пайдаланылған әдебиет көздері әдеби шолу үшін жеткілікті
9	Практикалық құндылық принципі	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар: 1) ия; 2) жоқ	Зерттеудің теориялық маңыздылығы 1. қазақ тілінде оқытатын мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларының ерекшеліктері анықталды, осы санаттағы балалардың сөзжасам дағдылары туралы мәліметтер нақтыланды және толықтырылды. 2. мектепке дейінгі жастағы қазақ тілді балаларда сөзжасам дағдыларын дамыту және түзету-білім беру педагогикалық процесіне жүйелі түрде енгізу бойынша мақсатты жұмыстың қажеттілігі ғылыми негізделген. 3. СТЖД бар балаларда III деңгейдегі мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту бойынша жұмыстың мазмұны, оқыту стратегиясы, педагогикалық жүйесі ғылыми - әдістемелік негізделген.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану	-Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған қазақ тілді балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту үшін логопедиялық жұмыстың тиімді

		<p>мүмкіндігі жоғары: 1) ия; 2) жоқ</p>	<p>жүйесі. - Арнайы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының логопедтері, тәрбиешілеріне және ата-аналарға арналған «Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту» оқу-әдістемелік құралы мен логопедиялық мультимедиялық жаттықтырғыш. - Зерттеу барысында анықталған деректер мен мағлұматтарды мектеп жасына дейінгі СТЖД балаларға арналған оқу-әдістемелік құралдарды құрастыруда басшылыққа алуға болады. - Жүйеленген әдістемелік құрал мен инновациялық мультимедиялық жаттығуларды логопедтер мен инклюзивтік білім беру жүйе мамандары түзете- дамыта оқу процесінде пайдаланып, қолданудың тиімділігі сөзжасам дағдыларының экспериментті оқытуға дейінгі және кейінгі динамикасында сынақтан өткізілді және тәжірибеге енгізілді.</p>
		<p>9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>-Болашақ дипломдық жоба, магистрлік диссертациялардың өнімдерінде зерттеу пәні ретінде алынса, осы категориядағы балалардың сөйлеу тілінің грамматикалық жағының ерекшеліктері анықталып, дамыту жолдары нақтыланып, тілі жақсы дамуына қол жетер еді. -Зерттеу нәтижесінде алынған нәтижелер СТЖД балаларды оқыту тәрбиелеудің типтік</p>

			бағдарламасының құрамына енгізілсе. -СТЖД балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту жұмысының мазмұны республикалық деңгейде логопед мамандардың қысқа мерзімді біліктілігін арттыру курсына дайындалатын білім беру бағдарламаларының құрамына енгізілсе; -СТЖД балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту бойынша авторлық жобалар, вариативті курстар дайындалып, тәжірибеге ендірілсе.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертациялық жұмысты рәсімдеу, жалпы алғанда, ғылыми зерттеулерге қойылатын талаптарға сәйкес келеді.

Шешім:

Тақырыптың өзектілігі, әдістемелік деңгейі, жаңалығы және нәтижелерінің практикалық маңыздылығы бойынша Г.Б. Ибатованың диссертациялық жұмысы 6D010500 – Дефектология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін диссертацияларға қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді.

Ескертулер мен ұсыныстар ретінде біз мыналарды ұсынамыз:

1. Логопедтермен сауалнама жүргізу мамандармен оң қолдануды болжайды, бірақ бұл жұмыс логопедтердің техниканы білмеуін ғана көрсетті. Ұсынылған сауалнама бойынша себептерін ашқан жоқ, яғни (ЖОО оқытқан жоқ па, жалпы қазақ филологиясында әзірленбеген, әдістемелік материалдардың жоқтығы).
2. Статистикалық әдістер ретінде Заманауи технологиялар жеткіліксіз пайдаланылды.
3. Отандық ғалымдардың зерттеулері жеткілікті түрде қарастырылмаған және талданбаған.
4. Жұмыста әдебиеттер тізіміне сілтеме жасау кезінде стилистикалық қателіктер мен кемшіліктер бар.

Осы ескертулерге қарамастан, диссертациялық жұмыс ғылыми зерттеуде өзінің құндылығын жоғалтпайды, қорғауға кеңес беремін.

Шешім: Ибатова Гаухар Біржановаға 6D010500 - Дефектология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін берілсін.

Ресми шолушы

Философия докторы (PhD), доцент

Б.А. Дюсенбаева

« _____ » _____ 2023г.

*заверено подписью
Дюсенбаева
специально*